

CLÁSAIL CHÚISE & CLÁSAIL IMTHOISCEACHA & CLÁSAIL IARMHARTACHA AN CLÁSAL CÚISE

31.1 Clásal cúise a thugtar ar chlásal dobhriathartha a insíonn an chúis atá leis an ngníomhú a léirítear san uaschlásal. Seo na príomhshaghsanna

□ clásal dar múnla *a rá* (*ar an ábhar, as ucht, cionn is, de bharr, de bhrí, faoi rá is, mar gheall air, siocair, toisc*) + fochlásal ráiteasach: *bhí fearg air a rá* (*ar an ábhar, etc.*) *go ndearnadh magadh faoi; bhí sé ar buile a rá* (*ar an ábhar, etc.*) *nár mhol mé é.*

Is féidir frása ainm bhriathartha a chur in áit an chlásail chúise go minic: *bhí fearg air as ucht* (*cionn is, de bharr, de dheasca, siocair, toisc*) *daoine a bheith ag magadh faoi.*

Frásaí cúise coitianta is ea *ar an ábhar sin; dá bharr [sin]; dá dheasca [sin]; mar gheall air [sin]; as a shiocair sin; mar sin de; uime sin.*

□ clásail dar tús *arae, mar, nó, óir*: *ní raibh sé sa siopa arae* (*mar, nó, óir*) *bhí an fliú air; fanfaidh mé anseo arae* (*mar, nó, óir*) *nílím ar fónamh; chuaigh sé isteach agus mar (óir) nach bhfaca sé aon duine tháinig sé amach arís; dúirt Gearóid nach rachadh sé ar scoil arae* (*mar, nó, óir*) *go raibh sé tinn; thug an damhán alla cuireadh don chuileog teacht isteach ina pharlús arae* (*mar, nó, óir*) *go raibh féasta ullamh aige ann di.*

Is minic *arae, mar, nó, óir* scartha óna gclásal: *d'fhág sé an úr arae nuair a fuair an t-athair bás, níorbh fhiú leis feinacht abhux.*

□ clásail dar tús *ó* agus dar críoch foirm príomhchlásail ráiteasaigh dhearfaigh: *ba chóir duit géilleadh dó ó ba é do chaptaen é; ó tá sé anseo fanadh sé anseo; bhí mé ann ó dúirt tú é* (= *ó dúirt tú go raibh mé ann, admháim go raibh*).

□ clásail dar tús *ó* agus dar críoch fochlásal ráiteasach (nó coibhneasta) diúltach: *ní féidir dom ann dul ó nach bhfuil aon airgead agam.*

Más mian treise a chur le dearfachta nó le diúltacht an chlásail úsáidítear leaganacha mar iad seo: *ba cheart duit dul ós rud é go ndúirt tú go rachfí; éirimis as ó tharla nach bhfuil tú sásta dul ar aghaidh.*

Úsáidtear fochlásal ráiteasach in ionad an dara fochlásal ar lorg *de* ó *ba é an t-easpag é agus go raibh ainn na cráifeachta air...*

□ clásail dar múnla *nuair* + clásal coibhneasta díreach: *ba cheart duit dul nuair a dúirt tú go rachfá; nuair nach n-éistfeadh sé liom dhún mé an leabhar.*

□ clásail dar múnla *an áit* + clásal coibhneasta neamhdhíreach: *ní fhéadfainn dul ar scoil inniu an áit a ndeachaigh m'athair go Gaillimh; cén fáth a bhfuil sé bacach? --an áit ar thit cloch air.*

□ fochlásal ráiteasach ar lorg *tá*: *Cad chuipe nár thug tú an leabhar di? Tá, nach raibh sé léite agam féin.*

Is minic frása nó ainmfhocal in ionad an chlásail: *tá, gan é a bheith léite agam féin; tá, é a bheith geallta do Chomac agam. Cad ina thaobh ar fhan tú sa bhaile? Tá, an eagla.*

□ clásal dar múnla *ar mhéad is* + clásal coibhneasta: *ní raibh a fhios acu cad é a bhí siad a dhéanamh ar mhéad is a bhí de lúcháir orthu; bhí sé [de] chóir a bheith as aithne ar mhéad is a bhí buailte air.*

AN CLÁSAL IMTHOISCEACH

31.2 Clásal imthoisceach a thugtar ar chlásal dobhriathartha a chuireann in iúl nach aon ionadh (saghas clásail chúise atá i gceist go minic sa chás seo) nó gur mór an t-ionadh (saghas clásail fhaomhaigh) ráiteas an uaschlásail a bheith fíor nuair a chuiimhnítear ar ghné áirithe den chás. Is féidir clásal imthoisceach a chur faoi réir uaschlásail cheistigh fosta.

31.3 Seo na saghsanna clásal imthoisceach is coitianta

□ clásail dar múnla *agus* (*agus a rá, ráite, i ndiaidh, tar éis, tráth is*) + fochlásal ráiteasach: *ní haon ionadh é sin agus gur tú a mháthair; dhiúltaigh sí mé agus gur tháinig mé as Meiriceá d'aon ghnó; tusa ag caint ar ghoid agus go ngoidfeá an ubh ón gcorr, d'éalaigh tú go maith as agus a rá nár maraíodh thú; cad chuipe nach bhfuil an obair críochnaithe aige ráite go bhfuil sé uirthi ó mhaidin? ní thiocfaidh Máire anocht tráth is nach bhfuil sí*

anseo anois; cén chaoi a mbeadh sí ag múineadh ceoil i ndiaidh (tar éis) nach bhfuil aon mhianach ceoil inti?

Seasann an clásal imthoisceach saor mar inriacht uaireantar: *agus go sálfadh duine gur ag Cathal a bhí síad! ráite go ndéarfí nár chuaca tú mé! agus nach mise a rinne ar chor ar bith é!*

□ clásail dar tús agus a + ainm teibí céime: *tá moladh ag dul dó agus a fheabhas a d'oibrigh sé; is maith atá sé á dhéanamh agus a ghiorracht ó thosaigh sé; tarraing caol ar an siúcra agus a laghad a bhfuil ann de*

□ clásail dar múnla agus chomh + aidiacht (dobhriathar) + agus + clásal coibhneasta: *ní ceart í a cháineadh agus chomh maith agus atá sí; ní ceart í a cháineadh agus chomh maith agus a d'oibrigh sí*

□ clásail dar tús nuair: *nuair nach raibh aon airgead agam cad a d'fhéadfainn a cheannach?*

31.4 Is minic frása ainm bhriathartha in ionad an chlásail imthoisceigh: *tá gairfean air agus an tarraingt sin a bheith sa taoide; is dócha gur bhuaill Conall léi agus í a bheith in Árann.*

31.5 Tá frásai imthoisceacha eile ann freisin, agus clásal ar lorg cuid acu. Frásai dar tús agus, de, mar le, maidir le, mar, ar is mó atá ann: *ní dhéanfainn é sin agus mo bhean marbh; is cosúil go ndeachaigh tú i bportach agus an chaoi a bhfuil do bhróga; is gamhain maith é de ghamhain míosa; níl lá lochta ort d'fhear a chuaigh i gcontúirt; tá an lá go breá mar le haimsir gheimhridh; tá an lá go holc mar le haimsir gheimhridh féin; maidir le fear gan ghoile níl sé ag déanamh go holc; is olc an aimsir mar (ar) fhómhar í.*

AN CLÁSAL IARMHARTACH

31.6 Clásal iarmhartach a thugtar ar chlásal a insíonn an toradh a thagann as a bhfuil ráite san uaschlásal. Uaireanta is ceist an t-uaschlásal.

31.7 Seo na saghsanna clásal iarmhartach is coitianta □ fochlásal ráiteasach: *cén sórt duine é seo go bhfuil an ghaoth is an mhuir ar a chomhairle? tá siad chomh beag sin nach féidir iad a fheiceáil; bhí an oiread sin céille aige gur fhan sé ina thost*

□ clásail dar múnla agus + fochlásal ráiteasach: *bhí an ghaoth chomh láidir agus gur cuireadh ar gcúl í trí huair; bhí an oiread den fhile ann agus nár thug sé riamh iarraidh aithris a dhéanamh ar Aodh; níor thairg sé oiread agus go mbeadh baol ann go nglacfaí leis*

Maidir le saghsanna **31.6**, **31.7** is suimiúla múnla an uaschlásail ná múnla an chlásail iarmharthaigh. Tabhair faoi deara go bhfuil ceann de na focail *chomh* nó *oiread* i ngach uaschlásal ráiteasach taobh amuigh den chéad sampla, agus go n-úsáidtear an cónasc *agus* nuair nach n-úsáidtear an focal taispeántach.

Uaireanta ní bhíonn aon cheangal idir na clásail: *ní sé chomh corraíthe sin ní féidir leis labhairt*. Bíonn an ceangal sin ar iarraidh i gcónaí nuair a chuirtear an t-uaschlásal ag deireadh na habairte: *ní féidir leis labhairt, tá sé chomh corraíthe sin*.

□ clásail dar múnla *le* (i *gcaoi*, i *gcás*, i *dtreo*, i *slí*, etc.) + fochlásal ráiteasach: *céard atá air le nach dtagann sé? sciorr sé ar an gcosán i gcaoi gur briseadh cos leis; cheanglaíomar go maith é i dtreo nach bhféadfadh sé é féin a scaoileadh*.

Is minic nach féidir a rá ón múnla cé acu clásal iarmhartach nó clásal aidhme atá i gceist sna samplaí thuas. Léiríonn ciall na bhfocal é uaireanta, e.g. sa dara habairt thuas. Ach tá an tríú habairt aibhrioch mura ndéanann an comhthéacs an bhrí a shoiléiriú.